

**HNPI – Szálkahalom
tanösvényfejlesztés**

forgatókönyv

2017. január 31.

Általános bevezető

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság hazánk első és máig legnagyobb kiterjedésű nemzeti parkjának természetvédelmi kezelő szervezeteként 1973. január 1-én alakult. A HNPI jelenlegi működési területe magába foglalja az Észak-alföldi Régió három megyéjét (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok), ahol ellátja a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területek és értékek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos kezelési, bemutatási, kutatási és monitorozási feladatokat. A Hortobágyi Nemzeti Park egyik bemutatóterülete a Szálkahalmi tanösvény.

A Szálkahalmi tanösvény tágabb környezetében változatos talajfelszíni formák és növényzet figyelhető meg. Ennek okán jellemzően szakmai csoportok látogatják a helyszínt. Csúcsidőszaknak tekinthető a nyári csillaghullás, amikor többen felkeresik a tanösvényt és a kilátót. A látogatószám éves szinten pár száz főre tehető.

A tervezés során a kilátó, valamint az alatta lévő fedett tér interaktív elemekkel történő bővítésére koncentráltunk. A fejlesztés elsődleges célja egy olyan élménytér létrehozása, amely játékos formában bemutatja a környező terület természeti és kultúrtörténeti értékeit, ezáltal ösztönzi a látogatót a tanösvény bejárására.

Az élménytér elemeinek megtervezésekor az alábbi szempontokat vettük figyelembe:

- stabilak, állékonyak legyenek,
- az egyes tartalmak szakvezetés nélkül is könnyen érthetőek, értelmezhetőek legyenek,
- élménydús, interaktív elemekkel mutassuk be a fő témaköröket,
- olyan élménytérrel hozzunk létre, amely által a látogatók a bemutatás aktív résztvevői lehetnek,
- a játékokat úgy alakítsuk, hogy azt felnőtt és gyerek egyaránt megértse és élvezze, az információátadás mindkét korosztály számára könnyen befogadható legyen.

1. Élő emlékek a pusztában – interaktív tábla

Cél: Ismertetni a tanösvény névadó tájalelemét, a Szálka-halmot, valamint szemléletes, interaktív formában bemutatni a kunhalmok természeti és kultúrtörténeti értékeit.

Grafikai megjelenítés:

- A háttérgrafikán egy kunhalom keresztmetszeti ábrázolása jelenik meg.
- Az elforgatható korongok felső nyomata a háttérgrafikához illeszkedik.
- Az elforgatható korongok alatt egy-egy kunhalmokhoz kapcsolódó régészeti lelet grafikus ábrázolása látható.

Szöveges tartalom vázlatos ismertetése:

A körülöttünk elterülő vége láthatatlan pusztai tájból több ezeréves múlttal rendelkező kunhalmok magasodnak. A nomád népek által épített földművek eredeti rendeltetésüket tekintve lehetnek lakódombok, őrhalmok, határhalmok, vagy sírhalmok. Utóbbiak, más néven kurgánok közül máig fennmaradt az egykor temetkezési helyként szolgáló Szálka-halom. A halmot később megfigyelőpontként is használták.

Kultúrtörténeti jelentőségén túl természeti kincsekben is bővelkedik, az ország összes kunhalmával együtt természetvédelmi oltalom alatt áll. Jellemző növénytakasulása a löszpuszta-gyep, megannyi értékes növényfaj élőhelye. A halmot legnagyobb arányban a növénytakasulást tekintve kevésbé jelentős taréjos búzafű alkotja. Igazi különlegességekre csak ritkábban lelhetünk. Megfigyelhető többek között az osztrák zsálya, a védett macskahere, valamint a pannóniai bennszülött magyar szegfű. Az egykor pusztai legények kalapján díszelgő kunkorgó árvalányhaj mára ritkaságnak számít.

A kunhalmok régészeti ásatásai során már számos korabeli használati tárgy és építmény maradványra leltek. Kutatásra fel! Tárd fel, mi mindent rejtenek?

Interaktív elemek:

- A táblán 6 db elforgatható korong elmozdításával a kunhalmok kialakulásához és egykori hasznosításához kötődő régészeti elemekre lelhetünk. A játék célja, hogy megismertesse a látogatót a kunhalmok kultúrtörténeti jelentőségével.

Megjelenítendő régészeti leletek:

- edénydarab
- csont
- ékszer
- ruházat
- kés
- gerendaváz (gerendavázás sírípítmény)

2. Ültetett erdők a Hortobágyon– interaktív tábla

Cél: Hazánk legnagyobb vetési varjú kolóniájának otthont adó szárnyékerdő élővilágának megismertetése a látogatókkal.

Grafikai megjelenítés:

- Szárnyékerdőt ábrázoló háttérgrafika.
- Egyes madárfajok grafikus megjelenítése.

Szöveges tartalom vázlatos ismertetése:

A századfordulón meginduló fásítás 1950-es évekre a Hortobágyot is elérte. Ennek eredményeként Szálka-halom szomszédságában akácfa sorát telepítettek. Tették mindezt azért, hogy megvédjék a legelő állatokat a tűző napsütéstől. Ezek az úgynevezett szárnyékerdők jellegzetes elemei a hortobágyi pusztának. A telepített erdőben tett sétánk alkalmával azonban legyünk figyelmesek. Az aljnövényzetben egy a petrezselyemre emlékeztető mérgező növény, a **foltos bürök** lakozik. Legkönnyebben lilás-barnás színezetű száraról ismerhetjük meg és különböztethetjük meg. A Szálka-halmi szárnyékerdő ad otthont hazánk legnagyobb **vetési varjú** kolóniájának. A védelem alatt álló madarak több száz faja fészkel itt. Gallyakból épített fészket miután hátrahagyja számos, fészket nem építő madár veszi birtokba, köztük a **kék vércse**, **vörös vércse**. Előszeretettel választja költőhelyéül az elhagyott fészket az **erdei fülesbagoly** is. Az erdő madárvilágának képviselője még hazánk legnagyobb termetű galambja az **örvös galamb** és a legkésőbb érkező, vadászat közben „szitáló” **kis őrgébics**.

Interaktív elemek:

- A táblában egy kör alakú kivágat kap helyet. A tábla mögött található forgatókorongon egy-egy madárfaj grafikus képe található. A játék célja, hogy a látogató a kivágaton keresztül megismerje a vetési varjút, és fészket használó más madarakat.

Megjelenítendő fajok:

- vetési varjú
- kék vércse

- vörös vércse
 - erdei fülesbagoly
 - örvös galamb
 - kis őrgébics
- Emellett a táblában egy tili-toli is helyet kap. Az elemek (4x4 db) függőleges, valamint vízszintes elmozdításával egy képet rakhat ki a látogató.

Megjelenítendő fajok:

- kis őrgébics

3. Növénykalauz- interaktív tábla

Cél: Játékos módon megismertetni a látogatókat a Hortobágy szikeseinek növényvilágának jelentősebb képviselőivel.

Grafikai megjelenítés:

- Tartalomhoz illeszkedő háttérgrafika.
- A táblán az interaktív elemhez kapcsolódóan elszórtan jelennek meg a növények nevei mintakóddal ellátott keretben.

Szöveges tartalom vázlatos ismertetése:

Nem szükséges mást tenned, mint figyelmesen körbetekinteni, és könnyen különleges természeti értékekre bukkanhatsz. Itt, a Szálka-halom környékén ugyanis a Hortobágyon előforduló szikésekre jellemző növénytársulások mindegyike megfigyelhető kisebb-nagyobb foltokban. A sziki élőhelyek változatos növényvilágnak adnak otthont. Fedezd fel legkülönlegesebb képviselőiket!

Interaktív elemek:

- Szikes pusztai növényvilágot bemutató kódfejtő játék. Egy fixen rögzített belső korongon számkódok olvashatók. A körülötte forgó körív elemen egy - a számok felé mutató - nyíl, illetve a táblán elszórtan feltüntetett növénynevekhez rendelt mintakódok jelennek meg. A játékos a táblán feltüntetett nyílhoz forgatja a megismerni kívánt növényhez tartozó jelet, ezután leolvashatja, hogy a köríven található nyíl, melyik számkódra mutat. A számkód segítségével egy felhúzható elemes játékhoz érkezünk.
- A felhúzható elemek (9 db) felső nyomtatán a számkód, felette pedig az adott növénynevére utaló asszociációs grafika (pl. egérfarkfű – egér fücsomóban végződő farka) látható. Az elem felhúzásával a faj fotója válik láthatóvá.

Megjelenítendő fajok:

- villás boglárka
- mezei fátyolvirág
- sziki madárhúr
- egérfarkfű

- farkas kutyatej
- kunkorgó árvalányhaj
- macskahere
- taréjos búzafű
- pusztai cickafark

4.Ki lakik itt? - interaktív tábla

Cél: Játékos módon megismertetni a látogatókat a Hortobágy szikeseinek állatvilágának jelentősebb képviselőivel.

Grafikai megjelenítés:

- A tábla háttereként pusztai és mocsárréti élőhely jellemző képeinek grafikus ábrázolása jelenik meg.
- Az interaktív elemhez kapcsolódó állatok fényképes ábrázolással kerülnek megjelenítésre.

Szöveges tartalom vázlatos ismertetése:

A szikes puszták leggyakoribb emlősállata az **ürge**. Természetvédelmi jelentősége abban rejlik, hogy a védett **molnárgörényés** a fokozottan védett **kerecsensólyom** legfontosabb zsákmányállatként szolgál.

A hortobágyi gyeppek egyik rendszeresen költő énekesmadara a **mezei pacsirta**. Fészket természetes talajrepedések, állati nyomok kibélelésével alakítja ki. A figyelmes szemek kiszúrhatják a sokszor marhagulyák, birkanyáják körül legyeskedő **sárga billegető** élénk színű tollazatát. Az itt élő madárvilág képviselői közül azonban leginkább az egyedi megjelenésű, mocsárrétek partján fészkelő fajok színesítik a tájat. Hosszú lábuk és megnyúlt, rugalmas végű csőrük alkalmas a talajlakó rovarok, férgek és egyéb puhatestűek után való keresgéléshez. Gyakran megfigyelhető a foltos tollruhájú **sárszalonka** és a fokozottan védett **piroslábú cankó** és **nagy goda** is.

Az ízeltlábúak szintén nagy fajszámban fordulnak elő. Itt él hazánk legnagyobb termetű pókféléje, az akár 4 cm-t is elérő **szongáriai cselópók**. A rovarok közül a sajátos, megnyúlt fejcsúcsáról felismerhető **sisakos sáska** jelent kiemelt természeti értéket.

Költöztess a madárfajokat a megfelelő élőhelyükre!

Interaktív elemek:

- Vájatos párosító

A tábla alapgrafikájához illeszkedő vájatrendszerben mozgatható korongokon (6 db) az egyes madárfajok névvel ellátott fotója jelenik meg. A látogató feladata a korongok elhúzásával fajok megfelelő élőhelyhez (puszta, mocsárrét) való párosítása.

Megjelenítendő fajok:

- kerecsensólyom
- sárga billegető
- mezei pacsirta
- nagy goda
- sárszalonka
- piros lábú cankó

5. Szikes formák - panorámaforgató

Cél: A térségben előforduló szikes felszínformák játékos formában történő bemutatása.

Grafikus megjelenítés:

- A megjelenítendő felszínformák és jellemző fajainak fényképes ábrázolásban kerülnek bemutatásra.

Interaktív elemek:

- A játék 4 db vízszintes tengelyen rögzített forgatható kockából áll. Az első kockán egy-egy élőhely fotója látható, míg a többi kockán az adott élőhelyhez kapcsolódó jellemző fajok fotója szerepel. Célja, hogy az egyes elemek helyes összeforgatásával a Hortobágy jellemző szikes élőhelyeit és növényeit párosítsa. A megoldást színek segíti.

Megjelenítendő felszínformák és fajok:

- szikes formáció (szikfokkal, szikpadkával)
 - o bárányparék, sziksófű, vékonyka útifű
- löszpusztai vegetáció
 - o macskahere, taréjos búzafű, ligeti zsálya
- rövid fűű puszta
 - o veresnadrág csenkesz, pusztai cickafark, sziki üröm
- magasabb fűű vegetáció – sziki rét
 - o ecsetpázsit, hernyópázsit, magyar kányafű

6. Kilátóra szerelt 'távcső'(2 db)

Cél: A látogató biztatása a kilátóról feltáruló körpanoráma táji részleteinek tanulmányozására. A kilátó korlátjára szerelt távcsőben lencse ugyan nem található, mégis kiválóan segíti a figyelem összpontosítást a felszínformák és növénytársulások megfigyelése során.